

Η Φ Α Ρ Ι Σ

Εκδίδεται από τον Σύλλογο Αποφοίτων Σχολείων Φάριδος
ΕΔΡΑ : Ξηροκάμπι Σπάρτης

●
Συντακτική Επιτροπή: Γεώργ. Θ. Καλκάνης, Θεόδ. Σ. Κατσουλάκος, Παναγ. Η. Κομνηνός

●
Επιμελητής έκδοσης: Σταύρος Θ. Κατσουλάκος, Συρακουσών 101,
Λαμπρινή, Αθήνα

Ταμίας: Ιωάννης Π. Κονίδης, Ξηροκάμπι

ΣΥΝΔΡΟΜΗ:

Εσωτερικού ετήσια ..... Δραχμές 1.000

Εξωτερικού ετήσια ..... Δολλάρια Η.Π.Α. 20

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	σελ.
<i>Γεωργίας Κοκκοροού-Αλευρά, Ανοιχτή επιστολή</i>	3
<i>Θ. Σ. Κατσουλάκου, Πωλητήρια έγγραφα του 18ου αιώνα</i> ...	5
<i>Ν. Μπουραζέλη, Αναπόληση της Ζερμπίτσας του 1920</i>	8
<i>Αφροδίτης Α. Φραγκή, Ο Παρηγόρης</i>	9
<i>Ελευθερίας Πολίτη-Μελά, Στο καταφύγιο του Γιώργη</i>	11
<i>Χ. Κ. Κονίδη, Είμαστε Έλληνες, όχι Ρώσοι</i>	12
<i>Γ. Λαμπρινάκου, Δύο χορδές που μοιάζουνε</i>	13
Σύντομα νέα - Σύλλογος κυριών Ξηροκαμπίου	14
Εκκλησιαστικά νέα του χωριού μας	15
Τα νέα μας	16

Η Φ Α Ρ Ι Σ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΦΑΡΙΑΣ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Γ' - ΤΕΥΧΟΣ 14ο - ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1996

ΑΝΟΙΧΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Αθήνα, 28 Αυγούστου 1995

*Προς τον Πρόεδρο και τα μέλη του Κοινοτικού Συμβουλίου
της Κοινότητας Ξηροκαμπίου Λακωνίας.*

Αγαπητοί συγχωριανοί,

Θα ήθελα πρώτα απ' όλα να σας συγχαρώ θερμά για την ωραία πρωτοβουλία σας να διοργανώσετε το πρώτο συνέδριο με έδρα το χωριό μας με θέματα που αφορούσαν την ιστορία αλλά και τα σύγχρονα προβλήματά του. Η πολυπληθής συμμετοχή των συγχωριανών μας αλλά και επισκεπτών του χωριού, απέδειξε τη χρησιμότητα και την επιτυχία του συνεδρίου. Εύχομαι να μπορέσετε να συνεχίσετε τις προσπάθειές σας με την ίδια επιτυχία!

Με αφορμή τις εισηγήσεις και τις συζητήσεις γύρω από τις πρωτοβουλίες σας για την αξιοποίηση κάποιων κοινοτικών κτιρίων και χώρων θεωρώ καθήκον μου να επισημάνω την παραδοσιακή ομορφιά και αξία της οικίας Φεγγαρά στον κεντρικό δρόμο της πλατείας, για την αγορά της οποίας σας συγχαίρω επίσης. Ανησυχώντας όμως λόγω πληροφοριών που φέρουν ως επικείμενη την κατεδάφισή της, προκειμένου να επιτευχθεί καλύτερη πρόσβαση στην πλατεία του σύγχρονου κοινοτικού καταστήματος και ενοποίηση της κεντρικής πλατείας του χωριού, της Αγοράς, με την πλατεία αυτή —πλατεία Σερμπενιάδη, όπως ονομάζεται επίσημα— θεωρώ καθήκον μου να σας εκθέσω τους λόγους, για τους οποίους νομίζω ανεπιτυχή μία τέτοιου είδους δραστηκή και μη αναστρέψιμη παρέμβαση στο χώρο.

1) Η οικία Φεγγαρά είναι ένα τυπικό χωριάτικο, Ξηροκαμπίτικο σπίτι, από αυτά που κατασκευάζονταν τον περασμένο αιώνα με πολύ μεράκι και μόχθο από ντόπια πέτρα. Τα σπίτια αυτά χαρακτηρίζονται από τους καλοδουλεμένους ακρογωνιαίους λίθους, τα ξύλινα χαγιάτια, στεγασμένα με ξύλινο σκελετό και κεραμίδια, και από τις ωραιότατες και τυπικές για τέτοιου είδους σπίτια τοξωτές αυλόπορτες,

κτισμένες επίσης από ντόπια πέτρα και με βαριά ξύλινα θυρόφυλλα. Όπως σας είναι γνωστό, αυτές οι πόρτες προστατεύονται μάλιστα από το νόμο, αφού αποτελούν τυπικό δείγμα της αρχιτεκτονικής και οι περισσότερες από αυτές φέρουν χρονολογική ένδειξη που τις χρονολογεί ασφαλώς στον περασμένο αιώνα. Ένα τέτοιο χαρακτηριστικό λοιπόν δείγμα της ντόπιας αρχιτεκτονικής, από τα ελάχιστα που έχουν διασωθεί στην πλατεία και στους κεντρικούς δρόμους του χωριού, θα ήταν έγκλημα να κατεδαφιστεί και μάλιστα με πρωτοβουλία ενός κοινοτικού συμβουλίου που το διακρίνει ιδιαίτερη ευαισθησία για τα πολιτιστικά αγαθά.

2) Πέρα όμως από την αξία αυτή καθαυτή της οικίας Φεγγαρά η ενοποίηση της κεντρικής πλατείας με την πλατεία Σερμπενιάδη θα εξαφανίσει το στοιχείο της ευχάριστης «έκπληξης» και ποικιλίας-πολυμορφίας που εντυπωσιάζει τον περιπατητή του χωριού καθώς προσπερνώντας την Αγορά και διασχίζοντας το στενό δρομάκι δίπλα στην οικία Φεγγαρά βγαίνει στον ανοικτό χώρο της πλατείας Σερμπενιάδη, που την περιβάλλουν πολύ αξιόλογα δείγματα παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Αν μάλιστα δεντροφυτεύονταν η περίμετρος της πλατείας του κοινοτικού καταστήματος, η αρχιτεκτονική μορφή του οποίου κατά γενικήν ομολογία είναι ανεπιτυχής, τότε πιστεύω ότι το χωριό μας θα μπορούσε να καμαρώνει και για τις δύο πλατείες του, την Αγορά και την πλατεία Σερμπενιάδη. Μολονότι «τυχαία», το Ξηροκάμπι έχει μία σχεδόν σοφή πολεοδομική συγκρότηση με τους δύο κύριους δρόμους που οδηγούν από τον Αρκασά στην κεντρική Αγορά και την βασική οδική αρτηρία που από την Παλαιοπαναγιά ενώνει το χωριό με τα Καμίνια κλπ. Μάλιστα είναι εντυπωσιακό ότι ο ένας από τους δρόμους που έρχονται από τον Αρκασά περνώντας από την πλατεία της εκκλησίας οδηγεί εν τέλει σε διαγώνια φορά στην Αγορά και από εκεί στην πλατεία του κοινοτικού καταστήματος, στο πλάτωμα του Γυμνασίου στη συνέχεια και εν τέλει στη Δεξαμενή και στο αρχαίο γεφύρι.

3) Ένας επιπλέον λόγος για τη μη κατεδάφιση της οικίας Φεγγαρά είναι η δυνατότητα αξιοποίησής της με σχετικά περιορισμένες δαπάνες για κοινοτικές ανάγκες που εσείς γνωρίζετε. Η αναπαλαίωσή της με τη συνδρομή ειδικών θα αποτελέσει όχι μόνο ένα κόσμημα για το χωριό αλλά και ένα χρήσιμο, εκμεταλλεύσιμο ενδεχομένως, χώρο.

Αν και θα μπορούσε κανείς να αναπτύξει πλήθος ιδεών σχετικά με μικροπαραμβάσεις στο χώρο του Ξηροκαμπίου, όπως π.χ. η δενδροφύτευση του χώρου της νέας δεξαμενής, η αναγκαία κατασκευή της οποίας γύμνωσε αντιαισθητικά την παρειά του Ταύγετου στο σημείο κατασκευής της κ.ά., σταματώ εδώ σημειώνοντας ότι με ευχαρίστηση είδα τα σχέδια ανάπλασης του χώρου της παλαιάς δεξαμενής και εύχομαι για την επιτυχή υλοποίησή τους.

Με ευχές για την ευδωση του δύσκολου έργου σας και στη διάθεσή σας για διάλογο προς όφελος του χωριού μας.

Γεωργία Κοκκορού-Αλευρά

Αναπλ. Καθηγήτρια Κλασικής Αρχαιολογίας
Διευθύντρια του Τομέα Αρχαιολογίας
και Ιστορίας της Τέχνης Πανεπιστημίου Αθηνών

Πωλητήρια έγγραφα του 18ου αιώνα

Η χώρα μας είχε την ατυχία να γευτεί για πολλούς αιώνες την πίκρα της πιο σκληρής σκλαβιάς. Ο κατατρεγμός και η απαιδευσία υποβάθμισαν τη ζωή των Ελλήνων, με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν σήμερα παρά ελάχιστες γραπτές μαρτυρίες των χρόνων εκείνων. Σ' αυτό, βέβαια, συνέβαλε και ο απελευθερωτικός αγώνας, στη διάρκεια του οποίου κατεστράφη και ό,τι είχε απομείνει.

Τα δυο ανέκδοτα έγγραφα που δημοσιεύουμε πιο κάτω διασώθηκαν στο μοναστήρι της Ζερμπίτσας. Πρόκειται για εμμάρτυρες πωλήσεις περιουσιακών στοιχείων, που περιέχουν χρήσιμα στοιχεία για τη ζωή, τη γλώσσα και την ιστορία της περιοχής μας. Την έγγραφη αυτή μορφή πώλησης συντάσσει ο πωλητής και την παραδίδει στον αγοραστή, του οποίου δηλώνεται το όνομα, για να μπορεί ο τελευταίος να το επικαλεστεί σε περίπτωση αμφισβήτησης. Συντάκτης του εγγράφου είναι, συνήθως, πρόσωπο κοινής αποδοχής εγγράμματο ή ένας από τους μάρτυρες, πράγμα που δηλώνεται. Προηγείται η ημερομηνία και έπεται ο τόπος (όχι υποχρεωτικά) σύνταξης της αγοραπωλησίας και το συμφωνηθέν τίμημα (σε γρόσια). Ακολουθούν οι υπογραφές των μαρτύρων: «τῶ συμβολαίῳ δεῖ καὶ μάρτυρας τρεῖς παρεῖναι, ἵνα τὸ πιστὸν ἔχη καὶ πάσης εἴῃ ἀντιλογίας ἐκτὸς καὶ διαβολῆς».

Των εγγράφων έχει αποκατασταθεί η ορθογραφία και η στίξη και μόνο οι υπογραφές παρατίθενται με την ορθογραφία τους.

A. Ο Δημητράκης Κανελλάκης πωλεί (6 Δεκεμβρίου 1757) κτήμα του στη θέση Βεργασιό της Παλιάς Παναγιάς στον Παναγιώτη Αθανασάκη αντί του ποσού των 20 γροσίων. Το πωλητήριο έγγραφο είναι απλό φύλλο χαρτιού, διαστάσεων 0,215 × 0,30. Στο πίσω μέρος αναγράφεται: Ομολογία του Δημητράκη Κανελλάκη.

1757 Δικεβρίου 6.¹ Έτζι την σήμερα μου εφάνη καλό εμέ²να του Δημητράκη Κανελλάκη από χωριό³ Παλιόχωρα μην έχοντας να δώσω το χρέ⁴ος σμου και αδυναστεύοντας πουλώ το χωρά⁵φι οπού έχω στης Μπαλιάς Παναγιάς το Βεργα⁶σιό από κείθε με πέ(ν)τε ρίζες ελές οπού έχει⁷ μέσα ακόμα έχει και μια απιδιά στην απά⁸ν(ον) μεριά και να ακούγονται τα σύνορα. Από το έ⁹να μέρος είναι ο(ι) Κουτζακάνοι και από το άλλος¹⁰ μέρος ο Γιωργάκης ο Τσαγκάρης κι απού κάτω¹¹ οι Θεοφιλάνοι και απού πάνω όπως τος . . . . .]¹² πουλώ τον Παναγιώτη Αθηνάκη από χωριό Διμπό¹³ταμα για γρόσια είκοσι, ήτοι λέμε γρόσια 20¹⁴. Να το κάνει ως θέλει και βούλεται και όπως και οι κληρο¹⁵νόμοι του κ(ι) εγώ να είμαι ξένος και απόξενος και εγώ και¹⁶ οι κληρονόμοι [μ]ου και ούτως έδωσα την ομολογία¹⁷ μου με στα χέρια του ε(μ)πρός στενε καλών μαρτύρων¹⁸ και μη μπορώντας να γράψω έβαλα τον Ανα¹⁹γνώστη Παπαδάκης και έγραψε, και βεβαιώνω²⁰ υπό χειρός μου²¹. γήοργης αναστασάκης μαρτιροό τάνοθεν²² αναγγόστης παπαδάκης από τι μπολιάνα παρακαλε²³τός έγραφα κε μαρτιροό τα άνοθεν.

4. **Παλιόχωρα:** Εγκαταλειμμένο χωριό στην ορεινή περιοχή της κοινότητας Παλιοπαναγιάς, δύο χιλιόμετρα περίπου ανατολικά της Τόριζας. Ανάμεσα στα ερείπια των σπιτιών δια-

κρίνεται ο ναός του Αγίου Γεωργίου (Δ. Γ. Κατσάφνας, Παλιοπαναγιά, Ανώγεια και Ξηροκάμπι, Αθήνα 1989, σ. 42). Περιοχή, με το ίδιο όνομα, στην Κουμουστά, πάνω στον Ταύγετο ανήκε στο μοναστήρι της Γόλας (Κώδικας Γόλας, σ. 10). Το χωριό πρέπει να εγκαταλείφθηκε, για άγνωστους σε μας λόγους, πριν από το 1700, γιατί οι μαρτυρίες στη διάρκεια της δεύτερης βενετοκρατίας είναι πολλές και καμιά δεν κάνει λόγο για την Παλιόχωρα, ενώ αρκετές φορές αναφέρεται το Νιχώρι (Nioghor), προς το οποίο, λογικά, πρέπει να συσχετιστεί (Παλιόχωρα-Νιχώρι).

6. στις Μπαλιές Παναγιάς: Πρόκειται για το χωριό Παλιοπαναγιά (Μπαλιά(την Παλιά), που το όνομά του οφείλει σε παλιά εκκλησία της Παναγίας (Ν. Γ. Πολίτη, Τοπωνυμικά, Λαογραφία 5 (1915/16) 544)· πρώτη πρωτεύουσα του τέως δήμου Φάριδος (Β. Γ. Σκιαδά, Ιστορικό διάγραμμα των δήμων της Ελλάδος, σ. 385). Η παλιά εκκλησία της Παναγιάς φαίνεται ότι ήταν κτίσμα των βυζαντινών χρόνων και βρισκόταν κοντά στο σημερινό νεκροταφείο του χωριού (Δ. Γ. Κατσάφνας, 286). Στα χρόνια που ακολούθησαν το τοπωνύμιο παρέμεινε γνωστό ως Παναγιά. Έτσι αναφέρεται σε υπόμνημα των Μανιατών προς τον Δούκα του Νεβέρ το 1612 (Buchon, Nouvelles recherches historiques sur la principauté française de Morée et ses hautes baronnies, Paris 1843, τ. Α, σ. 285), σε βενετσιάνικες πηγές των ετών 1697 και 1699 (Κ. Μέρτζιος - Θ. Παπαδόπουλος, Ο Μυστράς εις τα Αρχαία της Βενετίας, Λακωνικά Σπουδαί 12 (1994) 205 και 261). Το όνομα Παλιοπαναγιά, πιθανόν, δημιουργήθηκε, όταν το πρώτο κτίσμα του ναού κατέρρευσε και έμεινε η ανάμνησή του ή κάποιο άλλο εκεί κοντά κτίστηκε. Πάντως όλες οι μαρτυρίες του 19ου αι. κάνουν λόγο για Παλιοπαναγιά.

6-7. Βεργασιό: Προσωρινή διαμονή φύλακα των αμπελιών, του βεργάτη, άλλο τύπο του μεσαιωνικού δραγάτη.

10. Κουτζακάνοι: Πρόκειται για τη γνωστή οικογένεια της Σωτήρας Κούτσικα, της οποίας σώζεται επισκευασμένος ο πύργος (Δ. Γ. Κατσάφνας, 116-117). Κουτσικιάνικα ονομάζεται περιοχή Β της Σωτήρας (Βιβλίο Μεταγραφών Συμβολαιογραφείου Φάριδος 11 (1871) 21).

11. Γιωργάκης Τσαγγάρης: Το επώνυμο μαρτυρείται, εκτός των τοπωνυμίων: Τσαγκαρόραχη, Τσαγκάρη Βορός, και από άλλη πηγή (Κ.Γ. σ. 10), όπου Κωσταντής Τσαγκάρης αφιερώνει τα αμπέλια του στο μοναστήρι της Γόλας.

12. Θεοφιλατόνοι (Θεοφιλακιάνοι): Οικογένεια της Σωτήρας με σημαντική προσφορά στην επανάσταση του 1821. Ως τόπος καταγωγής θεωρείται ο Κότρωνας της Μάνης (Δ. Γ. Κατσάφνας, 269, 272). Το 1757 είναι ήδη εγκατεστημένη στην περιοχή της Παλιοπαναγιάς.

13-14. Διμπόταμα (Διπόταμα): Χωριό θερινής διαμονής, ως το Β' παγκόσμιο πόλεμο περίπου, των κατοίκων της Παλιοπαναγιάς. Ευρίσκεται επί προβούνου του Ταύγετου στη συμβολή δύο χειμάρρων, όπως και η ονομασία του δηλώνει. Μνελα του χωριού γίνεται τα έτη 1699 (Κ. Μέρτζιος - Θ. Παπαδόπουλος, 261) 1700 (Β. Παναγιώτου, 308), 1805 (W. M. Leake, Travels in the Morea, London 1835, τ. Α, σ. 265) κ.ε.

17. ομολογία: Συμφωνητικό, συμβόλαιο.

19-20. Αναγνωστής Παπαδάκης: Είναι ο συντάκτης του πωλητηρίου εγγράφου. Οι γραμματικές του γνώσεις είναι πενιχρές· το ύφος του λόγου του κινείται στα όρια του προφορικού. Αξιοσημείωτη η κατάληξη εις -ακης των επωνύμων (Κανελλάκης, Αναστασάκης, Παπαδάκης, Αθηνάκης), η οποία φαίνεται να είναι προγενέστερη της εις -άκος.

23. Μπολιάνα (την Πολιάνα) Μπολιάνοι: Χωριό ακατοίκητο, θερινή διαμονή άλλοτε των κατοίκων της Παλιοπαναγιάς. Το τοπωνύμιο είναι σλάβικο (M. Vasmer, Die Slaven in Griechenland, Leipsig 1970, σ. 171). Το χωριό παρουσιάζει ιδιαίτερη ανάπτυξη στα χρόνια της σκλαβιάς (1699, Κ. Μέρτζιος - Θ. Παπαδόπουλος, 261) ως ενδιάμεσος σταθμός της οδού που συνέδεε τους Γοράνους με το Μυστρά (W. M. Leake, 265).

Β. Ο παπα Παναγιώτης Θανασάκος πωλεί (13 Απριλίου 1763) μουριές και ελιές με τον τόπο τους (πιθανώς στη θέση Χαντάκια του Αρκασά) στον παπα Δασκαλόπουλο αντί του ποσού των 7 γροσίων. Το έγγραφο (0,215×0,30) είναι απλό φύλλο χαρτιού διπλωμένο στα δύο. Στο πίσω μέρος αναγράφεται: Ομολογία παπα Παναγιώτη Θανασάκου δια τις μουριές εις Χαντάκια.

1763 Απριλίον 13, Αρκασά. Την σήμερον φανερώνει και ο¹μολογεί ο παπα Παναγιώτης Θανασάκος από χωριό Παλιοχώρι² πως τον εφάνη καλό (με) δίχως βία και ου δυναστεία παρά τινος³ μόνον με καλήν γνώμη και θέληση πουλάει τις μουριές⁴ που τον έχει δια σαραντάρι δοσμένες η Παναγού Μαρκάνη⁵ και από το Χριστόφιλο Γορανίτη με τον τόπο τους ρίζες έξι⁶ και ελιές άγριες και ήμερες ρίζες τέσσερες και αυ⁷τές με τον τόπο τους. Τις άνωθεν όλες τις επούλησε του⁸ πνευματικού παπα Δασκαλόπουλου δια γρόσια πέντε⁹ λέγω γρό(σια): 5 και από την σήμερον να είναι ο ίδιος¹⁰ και καθολικός νοικοκύρης ως νόμιμος αγοραστής¹¹ πάντα πιστός ως θέλει και βούλεται. Εις διαβεβαίωσιν¹² της αληθείας έγινε το παρόν και εδόθη εις χείρας του¹³ έμπροσθεν των ευρεθέντων τιμίον μαρτύρων.¹⁴ κε γο ο παπας παναγιώτις βεβεόνο τα άνωθεν^α - γηνακαης λάσκαρις^{15β} κε αντίθελεν το πιράξι κανίς [. . .] εγώ ο παπάς^α ήμου(ν) παρόν και μαρτιρο^{16β} νηκολάκης κομηνός μαρτηρό¹⁷ Μπενιζέλος σιδέρης μαρτηρώ¹⁸ χρήστος κομηνός μαρτηρό¹⁹.

1. **Αρκασά:** Όνομα δύο συνοικισμών (Άνω και Κάτω Αρκασάς), των Αρκασάδων, οι οποίοι φέρουν στη μνήμη τη βυζαντινή τοπωνυμία από την οποία προήλθαν. Το τοπωνύμιο αναφέρεται στο χρυσόβουλλο του Ανδρόνικου Παλαιολόγου το 1292 (Milkosich - Müller, Acta et Diplomata, τ. V, Vindobonae 1887, σ. 160), σε βενετσιάνικο έγγραφο του 1698 (Κ. Μέρτζιος - Θ. Παπαδόπουλος, 220) στη χωρογραφία του Pacifico (Breve descrizione corografica del Peloponneso o Morea, Βενετία 1704, σ. 67) και στην απογραφή του Grimani του 1700 (Β. Παναγιωτόπουλος, 284, 308). Στη συνέχεια μνεία του χωριού γίνεται το 1808 στη διαθήκη του γρουμένου της Ζερμπίτσας Παϊσίου (Θ. Ν. Σιμόπουλος, 142), στην απογραφή της Γαλλικής Αποστολής του 1829 και εζής. Το χωριό φαίνεται ότι κατοικείται από αρχαιοτάτων χρόνων συνεχώς, αν ληφθεί υπόψη ότι έχει επισημανθεί στο χώρο και αρχαία θέση (Ι. Γ. Ταϊφάκου, Η τοπογραφία της νοτιού Κοίλης Λακεδαιμόνος, Αργονάυτης 1 (1975) 58).

2. **Παλιοχώρι:** χωριό της Κοινότητας Καμινίων (Δάφνης). Το Παλιοχώρι, άγνωστο προς ποιο χωριό αντιδιαστέλλεται, αναφέρεται σε τούρκικο έγγραφο του 1639, με το οποίο οι Αρχές του Μυστρά δίνουν την έγκρισή τους για επισκευή του μοναστηριού της Ζερμπίτσας (Θ. Ν. Σιμόπουλος, 36), στη χωρογραφία του Pacifico (σ. 67), στην απογραφή του Grimani (1700, Β. Παναγιωτόπουλος, 284, 308) και στον Κώδικα της Γόλας (1752, 1753, σσ. 34 και 17 αντίστοιχα).

5. **σαραντάρι:** χρηματικό ποσό για την επί σαράντα μέρες μνημόνευση του ονόματος κατά τη θεία λειτουργία.

6. **Χριστόφιλος Γορανίτης:** Το επώνυμο, δηλωτικό τόπου καταγωγής (Γοράνοι), είναι ήδη γνωστό από το 1634 (Τ. Α. Γριτσοπούλου, Η μονή Κούμπαρη, Λακωνικά Σπουδαί 1 (1972) 176 και Θ. Ν. Σιμόπουλου, Η ιερά μονή Ζερμπίτσας, Αθήναι 1966, σ. 149). Γεωργάκης και Πετράκης Γορανίτης υπογράφουν τη διαθήκη (1668) του αποβιώσαντος στο μοναστήρι της Γόλας επισκόπου Καρρουπόλεως Θεοκλήτου. Γειτονιά της Κουμουστάς φέρει το όνομα Γορανιταίικα (Π. Ματθαίου (Παλαίου), Γορανιταίικα, Το Ξηροκάμπι 2 (1966) 3-4).

15β. **Γιαννάκης Λάσκαρης:** Οι μαρτυρίες για την παρουσία της ιστορικής οικογένειας καλύπτουν το 18ο αι. (Κώδικας Γόλας, σσ. 27 και 10), το 19ο (Θ. Κατσουλάκου, Δημήτριος Κατσουλάκος, Λακωνικά 15 (1966) 56) και εζής. Είναι, πάντως, βέβαιο ότι επιφανείς οικογένειες του Μυστρά μετά το 1460 κατέφυγαν στις απόκρημνες πλαγιές του Ταυγέτου (Δ. Β. Βαγιακάκου, Βυζαντινά ονόματα και επώνυμα εκ Μάνης, Πελοποννησιακά 3-4 (1958-1959) 189).

17, 19. **νικολάκης κομ(ν)ηνός - χρήστος κομ(ν)ηνός:** Η παρουσία της οικογένειας μαρτυρείται από το 1465 (Κ. Ν. Σάθα, Documents inédits à l'histoire de la Grèce, Paris 1885, τ. IV, σ. 52). Περισσότερες αναφορές υπάρχουν στον Κώδικα της Γόλας. Βλ. επίσης Θ. Σ. Κατσουλάκου, Τα καταφύγια του δήμου Φάριδος και η σημασία τους κατά το Β' Βενετοτουρκικό πόλεμο (1463-1479), Η Φάρις 1 (1979) 4.

Θεόδωρος Σ. Κατσουλάκος

Αναπόληση της Ζερμπίτσας του 1920

Νοτιοδυτικά του Ξηροκαμπίου και σε απόσταση περίπου πέντε χιλιομέτρων ευρίσκεται το μοναστήρι της Ζερμπίτσας. Είναι κτισμένο επάνω σε λόφο, ο οποίος εκσπάται από την οροσειρά του Ταυγέτου. Η θέσις του επάνω στο λόφο είναι εξέχουσα. Απ' αυτήν δύναται κανείς να απολαύσει την θέαν της κοιλάδος της Λακεδαιμόνος με τα γραφικά χωριά της. Βορείως του μοναστηρίου και σε απόσταση όχι μεγαλύτερα των δύο χλμ. ευρίσκεται η γενέτειρά μου, το χωριουδάκι Παλαιοχώρι.

Πολλά με συνδέουν με το εν λόγω μοναστήρι. Αι αναμνήσεις των παιδικών μου χρόνων διατηρούνται εισέτι ισχυραί. Ήδη γυρίζω 76 χρόνια πίσω για να αφηγηθώ πώς εορτάζοντο τότε, την 23ην Αυγούστου, τα εννιάημερα της Παναγίας. Όλοι οι συγχωριανοί καθώς και οι κάτοικοι των πέριξ χωριών με μεγάλη ανυπομονησίαν περιμέναμε την ημέρα αυτήν. Γέμιζε ο λόφος από άλογα, μουλάρια και γαϊδούρια των προσκυνητών. Αρχετοί έφθαναν περπατώντας ξυπόλητοι. Άλλοι κρατούντες λαμπάδα ίση με το μπόι τους. Ήσαν τα τάματα στην Παναγία. Μεγάλη η πίστις τότε. Η θεία λειτουργία εγίνετο εν καταλύξει και άρχιζε πολύ πρωί. Διαρκούσε δε μαζί με την λιτάνευσιν της εικόνας μέχρι την 11ην ώραν.

Με την λήξιν του θρησκευτικού προγράμματος δεν αποχωρούσαν οι προσκυνηταί. Επακολούθουσε το διασκεδαστικό μέρος εκτός του περιβόλου της μονής. Ήρχιζε χορός και γλέντι μέχρι των βραδυνών ωρών. Σε δύο σημεία ευρίσκοντο οι οργανοπαίκτες. Ο αείμνηστος Λαμπράκος στο βιολί με τον Καπετανάκον στο κλαρίνο και τον Ρηγάκο στο μπουζούκι αποτελούσαν το ένα συγκρότημα, το οποίον εγκαθίστατο στο ίσκιο των καρδιών. Το προτιμούσαν οι προσκυνητές από τα ορεινά χωριά Γοράνους, Άρνα κ.ά. Σ' ένα δεύτερο, που δεν ενθυμούμαι τα ονόματα των οργανοπαικτών, που έπαιζε κοντά στο πηγάδι, πήγαιναν των πεδινών χωριών Λεβέτσοβα, Ποταμιά κ.ά. Νέοι και νέες, τα πρόσωπα των οποίων έλαμπον από χαρά, γλεντούσαν. Ταυτοχρόνως δεν έλειπε και το νυφοπάζαρο. Τα νειάτα φλέρταραν. Αποτέλεσμα: δεν περνούσε πολύς χρόνος και πληροφορούμεθα διάφορα συνοικέσια στα χωριά. Το συγκρότημα που είχε βιολιτζή τον Λαμπράκον συγκέντρωνε τους πιο γλεντζέδες. Όταν έπαιζε ο Λαμπράκος τον καλαματιανό και το τραγουδούσε ο ίδιος, συγκινούσε τους πάντες. Ακόμη, κι όσοι δεν ήσαν στο χορό δεν έμεναν ακίνητοι. Χόρευαν μόνοι τους επί τόπου. Ανεπανάληπτος ο Λαμπράκος.

Ως προς το δεύτερο συγκρότημα αξίζει ν' αναφέρω ένα περιστατικό που εντυπωσίασε όλους τους προσκυνητάς. Προς στιγμήν, όπως εσυνεχίζετο ο χορός, παρατηρήθηκε ασυνήθιστη κίνηση. Όλοι έσπευσαν να ιδούν τι συνέβαινε. Αρχικά ενομίσθη ότι κάποιο ατύχημα είχε συμβεί. Ευτυχώς επρόκειτο για κάτι άλλο. Δυο νέοι, φοιτητής και φοιτήτρια από τα Λεβέτσοβα, αγκαλιασμένοι σφιχτά χόρευαν ξένο

(συνέχεια στη σελ. 10)

Ο ΠΑΡΗΓΟΡΗΣ

Η ληστεία, μια άλλη μορφή του κλεφταρματολισμού, απετέλεσε σημαντικό πρόβλημα για τη χώρα μας τον περασμένο αιώνα. Το γεγονός που παραθέτουμε αφορά τη δολοφονία του ληστή Παρηγόρη, όπως τη διασώζει σήμερα η προφορική παράδοση. Ο θρύλος του Παρηγόρη επιβιώνει και σήμερα, μολονότι έχει υποστεί, ως εκ του χρόνου, αλλοιώσεις και προσμειξείς, μιας και σήμερα οι άνθρωποι απορροφώνται από τον αγώνα της ζωής και τη ζώσα επικαιρότητα, και συζητούν λιγότερο για το παρελθόν. Παλιότερα οι άνθρωποι βίωναν τα γεγονότα, τα συζητούσαν, συνδέονταν ψυχικά.

Η προφορική παράδοση, πάντως, είναι μια μαρτυρία, την οποία δεν μπορεί να αγνοήσει ο ιστορικός ερευνητής. Οφείλει όμως να τη διασταυρώσει με πληροφορίες άλλων πηγών. Η παράδοση έχει αποσπασματικό χαρακτήρα και χρειάζεται μεγάλη προσπάθεια για αποκατάσταση της ιστορικής συνέχειας, καθώς τα επεισόδια επιβιώνουν ανεξάρτητα από τον ιστορικό κορμό, η μνήμη ατονεί, χάνεται ο ειρμός και η διήγηση προσαρμόζεται στις ανάγκες της στιγμής ή του ακροατηρίου. Η αξιοπιστία της εξαρτάται από τη χρονική απόσταση που παρεμβάλλεται και την ικανότητα των ανθρώπων.

Αλλά σε κάθε λόγο υπάρχει και αντίλογος. Τα δεδομένα της ιστορικής έρευνας, οποιασδήποτε μορφής, δεν είναι οριστικά ούτε τελεσίδικα.

Ο Παρηγόρης, κατά τον Γιώργο Σ. Ρηγάκο, όπως του είχε διηγηθεί ο μπαρμπα Σταύρος Αραχωβίτης, ήταν ληστής επί Όθωνα που είχε καταφύγει στον Ταύγετο. Είχε ένα σύντροφο, τον Κυβέλο. Και οι δυο φυγοδικούσαν. Οι χωροφύλακες κατάφεραν να εξαγοράσουν τον Κυβέλο. Θα του χάριζαν τη ζωή, αν τους οδηγούσε στον Παρηγόρη. Τον έκαναν αποσπασματάρχη και αυτός τους οδήγησε στη σπηλιά του Παρηγόρη. Τον κύκλωσαν και τον χτύπησαν θανάσιμα. Αυτός όμως πρόλαβε και χτύπησε τον Κυβέλο πριν ξεψυχήσει, και τον σκότωσε.

Λέγεται ότι κάποτε ο Παρηγόρης είχε πάει στη Μάνη να αγοράσει ένα καινούργιο όπλο, «μουσκέτο».

Στο γυρισμό συνάντησε στην περιοχή της Γόλας έναν καλόγερο που φύτευε κρεμμύδια. Τον σημάδεψε, για να δοκιμάσει το όπλο του, και τον σκότωσε. Η περιοχή λέγεται «Στου Καλόγερου το σκότωμα».

Εκδοχή Γιώργου Ι. Παρηγόρη :

Οι Παρηγοραίοι κατάγονται από το Ξωχώρι της Μάνης, ένα χωριό πιο πάνω από την Καρδαμύλη. Το παιδί του γέρο Παρηγόρη, Γιώργο τον έλεγαν, μπήκε σ' έναν κήπο ξένο και έφαγε κουκιά. Τον έπιασαν οι ιδιοκτήτες και τον έκαμαν τ' αλατιού. Τότε ο πατέρας Παρηγόρης θύμωσε και σκότωσε τα δύο αδέρφια που χτύπησαν το γιο του. Αργότερα αυτοί έκαναν ψυχαδερφοσύνη.

Μια μέρα τρωγόπιναν οι δυο οικογένειες και ένας ανηψιός του παπά του χωριού δεν κάθησε στο τραπέζι. Έλεγε μυστικά με κάποιον άλλο και μπαινόβγαινων

στο σπίτι. Ο Παρηγόρης υποψιάστηκε ότι κάτι σχεδίαζαν εις βάρος του και τους σκότωσε και τους δύο.

Μετά απ' αυτό πήρε την οικογένειά του και έφυγε από το χωριό του και ήρθε στην Πολοβίτσα. Εγκατέστησε την οικογένειά του στην Πολοβίτσα κι αυτός ανέβηκε στο βουνό, για να μην τον σκοτώσουν. Τò λημέρι του είχε στους Πενταυλούς, «Στου Παρηγόρη», πάνω από την Ακαρπόλακκα. Μαζί του στο βουνό ήταν ο Κυβέλος, ο Φάσος, ο Μικρούτσικος και ο Κορώνης. Κάποτε ο Παρηγόρης ήταν στα Μαυρομιχαλαίικα σε τραπέζι. Διάβασε στην πλάτη του αρνιού ότι τον έχουν προδώσει και έφυγε τρέχοντας για το κρυσφύγετό του. Όταν έφτασε εκεί, τον περίμενε απόσπασμα χωροφυλάκων οδηγούμενο από τον Κυβέλο, που στο μεταξύ τον είχαν εξαγοράσει. Τον περικύκλωσαν και τον σκότωσε ο ίδιος ο Κυβέλος, αλλά και ο Παρηγόρης χτύπησε τον Κυβέλο και τον σκότωσε. Έτσι χάθηκαν κι οι δυο μαζί αγκαλιασμένοι, όπως λέγεται.

Ακόμα και σκοτωμένο τον φοβόντουσαν τον Παρηγόρη και κανείς δεν πήγαινε να δει τι έγινε. Τελικά πήγε ένας αναδεξιμιάς του.

Τον καλόγερο τον σκότωσε ο γιος του Παρηγόρη, ο Νίκος, που είχε λημέρι στη Γόλα, γιατί δεν τον χώνευε και τον σημάδεψε να δοκιμάσει το όπλο του.

Ο Θεόδωρος Μανδραπήλιας συμφωνεί ως προς το πρώτο μέρος. Όμως, λέει, δεν υπάρχει σπηλιά. Η περιοχή λέγεται «στου Παρηγόρη τον πεύκο».

Αφροδίτη Α. Φραγκή

ΑΝΑΠΟΛΗΣΗ ΤΗΣ ΖΕΡΜΠΤΣΑΣ ΤΟΥ 1920

(συνέχεια από τη σελ. 8)

χορό, φοξ-τροτ, τον είπανε. Στροβιλισμός όχι αστεία. Πετούσε κυριολεκτικά το ζευγάρι από το ένα άκρο στο άλλο, προκαλώντας την έκπληξη όλων. Κι εγώ παρών στο συνωστισμό. Σε ηλικία 10 ετών παρακολουθούσα με περιέργεια τόσο το θέαμα όσο και τα σχόλια. Δυο γριούλες δίπλα μου σταυροκοπιούνταν λέγουσαι: «Αμάν πού φθάσαμε. Τι θα δουν, Μαρία μου, τα μάτια μας ακόμη. Αυτός δεν είναι χορός. Είναι κολλητός». Κι οι γέροι μουρμούριζαν: «Πάμε χαμένοι εδώ που φτάσαμε. Αυτός δεν είναι χορός. Μη χειρότερα». Τα ήθη και τα έθιμα πολύ αυστηρά. Ο ευρωπαϊκός χορός, που μόλις είχε αρχίσει να φθάνει και στα χωριά, θεωρείτο ανήθικος. Τα σχόλια όλων που τον παρακολούθησαν κάθε άλλο παρά κολακευτικά ήσαν.

Σήμερα ήθελα να ζούσαν, για να ακούσω τι θα έλεγαν, όταν έβλεπαν τη νεότητα με περισσότερες ελευθερίες να χορεύει νύχτες ολόκληρες στις ντισκοτέκ. Σήμερα πράγματι πολλές αλλαγές έγιναν και θα συνεχίσουν να γίνονται. Αυτό όμως δεν πρέπει να θεωρείται ανησυχητικόν, όσον η ουσία, δηλαδή η θρησκευτική πίστις, παραμένει αμετάβλητος. Η πίστις αποτελεί ασφαλή πυξίδα που δείχνει την ορθήν πορείαν του ανθρώπου στο πέρασμά του από τη ζωή.

Νικόλαος Μπουραζέλης
Συνταγματάρχης ε.α.

Στο καταφύγιο του Γιώργη

Η επίσκεψη στο καταφύγιο του Γιώργη έγινε μεσημέρι. Επιστρέφοντας από το δάσος της Βαρβάρας και παίρνοντας το δρόμο δεξιά, φτάσαμε ύστερα από μια καταπληκτική διαδρομή σε μια βρύση με νερό κρυσταλλο.

Στην απέναντι μεριά του δρόμου βρίσκεται το καταφύγιο του Γιώργη, χαμένο μέσα στα έλατα. Φτιαγμένο όλο από ξύλο με προσωπική εργασία, απ' ό,τι μάθαμε, με ξύλινους πάγκους στην αυλή, και στη βεράντα ένα τεράστιο μακρόστενο τραπέζι. Όμως εδώ υπάρχει η έκπληξη. Το κλειδί του σπιτιού βρίσκεται στην πόρτα, ενώ ο ιδιοκτήτης απουσιάζει. Όχι, δεν το ξέχασε. Ο Γιώργης έφτιαξε το σπίτι του για να είναι ανοιχτό σε όλους, γνωστούς και άγνωστους, όπως ανοιχτή είναι και η καρδιά του. Μια δεύτερη έκπληξη διαδέχεται την πρώτη. Έξω από το σπίτι σε βεράντα στημένο το ξυλουργικό εργαστήρι του Γιώργη, με εργαλεία αξίας, αφύλαχτα στη διάθεση του καθενός.

Τρώμε στο τεράστιο τραπέζι της βεράντας βρεγμένο ξερό παξιμάδι, ντομάτες, τυρί και λουκάνικα και πίνουμε κόκκινο κρασί, όλα προϊόντα της περιοχής. Το κλειδί στην πόρτα μάς δίνει το δικαίωμα να γνωρίσουμε το εσωτερικό του σπιτιού. Ένα ζεστό καθιστικό με τζάκι και βιβλιοθήκη, μια μικρή κουζίνα, όπου είναι τακτοποιημένο το μικρό νοικοκυριό του Γιώργη, μια μικρή αποθήκη στο βάθος. Η απότομη ξύλινη σκάλα οδηγεί στη σοφίτα με τα κρεβάτια. Κι ένα παράθυρο, ένα μοναδικό παράθυρο καθράρει τη φυλλωσιά ενός έλατου. Δε θέλω να μείνω πολύ στο σπίτι. Αισθάνομαι πως παραβιάζω κάποιο ιδιωτικό χώρο. Έτσι έχουμε συνηθίσει. Εκτός κι αν θεωρήσω το σπίτι του Γιώργη δημόσιο χώρο και σ' αυτό παραπέμπει το βιβλίο επισκεπτών. Αλήθεια, πώς μπόρεσαν να εκφραστούν κάποιοι με άσεμνο τρόπο γι' αυτό το χώρο που από μόνος του αποπνέει αγνότητα;

Βγαίνω έξω. Χαζεύω την αυλή. Υπάρχει μια απόλυτη ησυχία. Εδώ θα μπορούσα άνετα να εργαστώ πνευματικά μας λέει ο φίλος. Τις μέρες όμως που ο Γιώργης έχει κόσμο —συχνά φιλοξενεί πολλά άτομα, μας πληροφορεί ο φίλος— ο χώρος σφύζει από ανθρώπινη παρουσία.

Αναρωτιέμαι, θα βρεθεί κανείς να απογοητεύσει το Γιώργη για τις επιλογές του; Θα τον κάνει κάποιος να κλειδώσει τα εργαλεία του, να πάρει το κλειδί απ' την πόρτα του σπιτιού του;

Όχι, μου λέει ο φίλος, τουλάχιστον για τους κατοίκους της περιοχής, γιατί στη συνείδησή τους ο Γιώργης είναι μοναδικός. Εύχομαι να είναι έτσι.

Φεύγοντας από το καταφύγιο του Γιώργη, το καταφύγιο όλων τελικά, κρατάω μια και μοναδική εικόνα. Την εικόνα της ξεκλειδωτής πόρτας.

Παρόλο που δε γνώρισα το Γιώργη, είμαι σίγουρη πως ο άνθρωπος αυτός έχει ένα σπάνιο δίπλωμα, το δίπλωμα «ανθρώπου».

Ελευθερία Πολίτη-Μελά

Είμαστε Έλληνες, όχι Ρώσοι...

Στα πλαίσια των προγραμμάτων αλφαριθμητισμού παλινοστούτων της Ν.Ε.Α.Ε., λειτουργεί στο χωριό μας τμήμα με μαθητές Ρωσοπόντιους. Τρίτη και Πέμπτη 7-9 μ.μ. σε μια αίθουσα του Δημ. Σχολείου, ξανακάθονται στο θρανίο, αν και πέρασαν τα μαθητικά χρόνια, με σκοπό να μάθουν γραφή, ανάγνωση και σωστή ομιλία της μητρικής γλώσσας. Το ενδιαφέρον τους συγκινητικό και ακόμα πιο αξιοθαύμαστη η προσπάθειά τους, αν συνοπολογίσουμε τα μεγάλα προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Οικογενειάρχες σχεδόν όλοι, με πτυχία —τρεις απ' αυτούς—, έρχονται αμέσως μετά τη δουλειά στο μάθημα. Είναι υπερήφανοι για την ελληνική καταγωγή τους και δεν το κρύβουν. Λυπούνται πολύ όταν ο κόσμος του χωριού τους αποκαλεί «Ρώσους».

«Εμείς όχι Ρούσοι, Έλληνες», απαντούν και απορούν γιατί δεν το ξέρει ο κόσμος. Βασικότερο πρόβλημά τους ο άρτος ο επιούσιος: το καθημερινό μεροκάματο να ζήσουν τα παιδιά τους. Σιγά σιγά συνηθίζουν τον τρόπο ζωής στη χώρα μας και καταλαβαίνουν τη λειτουργία της κοινωνίας. Πολλά πράγματα δεν τους αρέσουν και ιδιαίτερα εκείνα που αφορούν θέματα ηθικής και ανθρώπινων σχέσεων.

Αγαπούν την Ελλάδα και θέλουν να ξεκινήσουν μια νέα ζωή, αν και άφησαν πίσω τους νεύχτιστα σπίτια κλειδωμένα. Η βοήθεια από το κράτος δεν είναι ουσιαστική. Κυριότερη επιθυμία τους ένα κομμάτι γης να χτίσουν οι ίδιοι το σπίτι τους. Το θέμα «Ρωσοπόντιοι» νομίζω ότι πρέπει να επανεξεταστεί από το κράτος και να διευθετηθεί με τρόπο που θα αποφέρει εθνικά οφέλη σε περιοχές της Θράκης κυρίως, όπου τα προβλήματα με τη μουσουλμανική μειονότητα είναι υπαρκτά.

Ακολούθως παραθέτω τα ονόματα των «μαθητών μου», οι οποίοι πιστεύω ότι με την προσπάθεια που καταβάλλουν θα είναι σε θέση να διαβάσουν το επόμενο τεύχος του περιοδικού ΦΑΡΙΣ:

Νικόλαος Τσαχίδης ετών 52, Νικόλαος Ματσουκάτωφ ετών 35, Γιώργος Πασχαλίδης ετών 33, Βίκτωρ Λεώνωφ ετών 18, Παύλος Τσαχίδης ετών 25, Σωτήρης Τσάτωφ ετών 37, Ιάκωβος Ανδρεανίδης ετών 59.

Χρίστος Κ. Κονίδης

Συνδρομές

Για τη συνέχιση της έκδοσης της «Φάριδος»: Ηρακλής Παπαστράτης (1.000 δρχ.), Ηλίας Προκοπίδης (1.000), Παναγιώτης Β. Κονίδης (1.000), Κων/νος Χ. Κονίδης (1.000), Παναγιώτης Βλογιαννίτης (1.000), Ηλίας Μανιάτης (1.000), Πανάγος Φραγκής (1.000), Ηλίας Μανιατάκος (1.000), Παναγιώτης Β. Μανδραπήλιας (1.000), Παναγιώτης Δούκας (1.000), Γεώργιος Μούτουλας (1.000), Πέτρος Εξαρχάκος (1.000), Βασίλειος Εξαρχάκος (1.000), Γεώργιος Β. Κονίδης (1.000), Γεώργιος Καλογεράς (1.000), Αλέξανδρος Λαμπρόπουλος (1.500), Δημήτριος Κουμυσιώτης (1.000), Νικόλαος Γιαννουλόπουλος (1.000), Ιωάννης Κάρελλας (1.000), Θύμιος Μασούρας (1.000), Παναγιώτης Καρκαμπάσης (1.000), Βασίλειος Μανδραπήλιας (1.000), Παντελής Γιάννακας (1.000), Γεώργιος Ι. Δούκας (1.000), Αντωνία Φόρτσα (1.000), Παναγιώτης Γ. Κονίδης (1.000), Γεωργία Σιάλκου-Ροζάκη (1.000), Γεώργιος Καράμπελας (2.000), Γεώργιος Μιχαλάκος (1.000), Χαρίλαος Κυριακάκος (1.000), Αριστέα Γ. Κατσουλάκου (2.000), Σταύρος Μυλωνάκος (3.000), Σραυρούλα Δ. Ορφανάκου (1.000), Ιφιγένεια Καράμπελα (5.000), Σταυρούλα Φεγγαρά-Παπαγιαννόπουλου (50 δολ. Αμερ.), Δημήτριος Βουραζέλης (2.000), Ελένη Χρυσικού (1.000), Χάρη Καψάλη (1.000).

Δύο χορδές που μοιάζουνε*

Ένα Σαββάτο, προβάλλοντας αντίσταση στη γοητεία του παζαριού, είπα να ανηφορίσω στη βιβλιοθήκη της Σπάρτης. Εκεί τυχαία βλέπω μπροστά μου το περιοδικό «Φάρις» και ξεφυλλίζοντάς το, πέφτω στο «Αγάπες του Βουνού». Κοιτάζω στο τέλος του διηγήματος, Π. Χ. Στούμπος. Θα είναι καμμιά συνωνυμία λέω. Διαβάζω... Κατατρύφερη και παρθένα ήτανε η καρδιά του. Από δεκάχρονο παιδί έζηγε... Υποψιάστηκα. Με το που φτάνω στο, ο κόσμος έφευγε, τα χωριά κουνάανε — μιλάει για την αιμορραγία της μετανάστευσης στη δεκαετία του πενήντα, δεν είχα αμφιβολία. Αυτός ήτανε ο δικός μας Παναγιώτης. Συνειδητοποίησα ότι δε ζούσε πια και μ' έπιασε μια λύπη. Θα μπορούσε να 'γραφε πολλά ακόμη τούτος ο μικρός Παπαδιαμάντης της Κουμουστάς.

Την πρώτη φορά που τον είδα ήτανε παραμονή τ' Αελιός του '90. Δεν είχε βρέξει καθόλου για πολύν καιρό, και επί πλέον ερχόμουνα από τις Κυκλάδες που κείνο το καλοκαίρι ήτανε κατάξερρες από την αβροχιά, και δίψαγα για λίγη δροσιά, λίγη βλάστηση. Με το που μπαίνω στο φαράγγι της Ρασίνας, αφού χάρηκε το μάτι μου το ωραίο γεφύρι, κείνο το αρχαίο λέω, σαν να μπήκα σ' έναν παράδεισο. Να τα νερά να κυλάνε στο Διαβολαύλαχο, νά η ωραία βλάστηση — μακία τη λένε επιστομονικά—, νά η Μπαρμπανίτσα που κάνανε τα γλέντια τους οι παλιότεροι, δόξα σοι ο Θεός είπαμε θα ζήσουμε και φέτος. Φθάνοντας με κόπο στην Κουμουστά δροσιοστήκαμε ψυχή τε και σώματι στις βρύσες που ανάβλυζαν γενναία, λες και εδώ ο Ταύγετος είχε κρατήσει εφεδρικό απόθεμα νερών. Αλλά η μεγάλη έκπληξη με περίμενε στο πρόσωπο του Παναγιώτη. Έπαιζε την πρώτη φορά ένα τρίχορδο μπουζουκάκι, όργανο που γραντζουνάω και εγώ. Μου έκανε εντύπωση και με ευχαρίστησε ταυτόχρονα που έπαιζε τόσο απλά. Δε φαινότανε να ζορίζεται καθόλου. Έπαιζε στην έδρα του ο Παναγιώτης, καπίναιε τα τσιγαράκια του, σου έδινε την εντύπωση ότι ήτανε γεννημένος κει χάμου, σα να ήτανε ο δράκοντας του νερού, το στοιχείο της Ρασίνας και της Γόλας, ο καθρέφτης του Μύτικα, η ρίζα της Κουμουστάς. Η φωνή του ήτανε ψαλμωδία — μήπως είχε έρθει από τον προηγούμενο αιώνα απέναντι από το μοναστήρι της Γόλας δεν ξέρω... κανένας μετουσιωμένος κλέφτης του Κολοκοτρώνη... Η γλώσσα του ήτανε κάπως... πώς να το πω... έγχρωμη, βυζαντινή, οι λέξεις βγαίνανε κελαριστές σαν από φυσική πηγή. Από τέτοιες πηγές, μακρυγιανναίικες, πρέπει να πίνει ο εραστής της γλώσσας για να ζωογονείται και να ποτίζεται και αυτός από το καθαρό, το λάλον ύδωρ...

Τον ένιωσα αδερφό, γιατί ήτανε από βουνό, γιατί έπαιζε λαούτο, γιατί γνώρισε την πίκρα και την τυραννία της λάινας στα εργοστάσια, την μοναξιά στις ερημιάς τη στράτα, την εξορία στις στέπες του Οντάριο. Ήξερα ότι μιλάει λίγα εγγλέζικα, αλλά δεν τόλμησα να του μιλήσω ποτέ σε αυτή τη γλώσσα, αν και το κάνω με άλλους παλινο-στήσαντες. Και θα πω τούτο: αγάπησα τον Παναγιώτη παραπά-

* Που λές, Γιάννη, μου είχε πει ο Παναγιώτης, μια φορά που τον επισκέφτηκα και μου έδειχνε το λαούτο—τού κάηκε, έμαθα αργότερα—τούτα τα δύο τέλια, άμα τα σιγκλίσεις, θα ιδείς ότι οιντίζουνε...

νου, γιατί είχε κάνει μετανάστης. Ίσως και η καρδιοπάθειά του να είχε να κάνει και με τον πόνο της ξενητείας. Ήξερε το βαθύ πόνο. Οι Ινδοί λένε ότι ο άνθρωπος πρέπει να πάει σαράντα χρονών να τραγουδήσει με την καρδιά του. Εγώ θα πρόσθετα να έχει ξενητευτεί κιόλας, τουλάχιστον αγαπήσει. . . και θέλω δω χάμου επ' ευκαιρία να παω, ο κόσμος να σέβεται τους μετανάστες με τα γκρίζα μαλλιά, με το αλλιώτικο βλέμμα, αυτούς τους μπρούκλιδες ή πιατάδες, όσο και αν καμιά φορά οι τελευταίοι λένε κουταμάρες για τον τόπο της εξορίας ή για την πατρίδα που γυρίσανε. Σκεφτείτε μόνο πώς μας αποκαλούσαν χλευαστικά οι Αμερικάνοι —έτσι είχαν αποκαλέσει και τους πατεράδες τους άλλοι πριν— μας λέγανε Ντιπήςδες, τα αρχικά των λέξεων — Μετατοπισμένη Προσωπικότητα. Displaced Personality — Ανατριχιαστικό, αλλά ακριβές. Κι έρχεσαι στην αγαπημένη πατρίδα να δεις «καπνόν ανωθρόσκοντα» και σε λένε «κουνημένο», σε λένε αμερικανάκι, σε λένε πιατά. Ρατσισμός. . . Τύχαμε κι άλλες φορές πάντοτες βράδευα, βράδευα με νόημα, με το Ρος Ντέλεη να παίζει τη μυστική μουσική του, αφού είχε κάνει εισαγωγή κείνος ο μάγος ο Αμερικάνος ντραμίστας, κάτω από την κληματαριά του Ζούλα, αγναντεύοντας στον ουρανό το Σκορπιό ή το Στάχυ δεν ξέρω, όλοι ενωμένοι σαν ποιμενική ομάδα, παρών και Κυρ-Γιώργης ο Σαϊνόπουλος, και ο Παναγιώτης και άλλοι, δικηγόροι μαζί και εργάτες, γιατροί και αγρότες, καλή μας ώρα. . . Κάτι τέτοιες ώρες ήτανε που δε μετάνοιωνα που γύρισα πίσω στην Ελλάδα από τα Μίτσιγκαν, τα Γουισκάνσαν, τα Σασκάτσουαν, ονόματα για άλλα στόματα, ονόματα για άλλα τραγούδια. . .

Την τελευταία φορά που τον είδα, ακούγαμε πάλι γοητευμένοι, πάλι στου Ζούλα, την πολεμική υστερία της πίπιζας του Βασιλάρη, φερμένου από τον Πύργο. Εκεί άκουσα εμβρόντητος να παίζεται αριστοτεχνικά και συγκινητικά κάποιο τσάμικο με ένα φύλλο δάφνης — αν είναι δυνατόν. Παρών και ο Παναγιώτης καπνίζοντας αγέρωχα τα τελευταία πακέτα του, όπως αποδείχτηκε. Μάλιστα χόρεψε κιόλας δυο στροφές, έτσι για να μην πάει το τραγούδι αχόρευτο. Φαίνεται πως τα τραγούδια είχανε για τον Παναγιώτη πνευματική οντότητα και ψυχή. Αν είναι έτσι, που εύχομαι να είναι, θα τριγυρίζουν τώρα τα τραγούδια σαν αγγελοΰδια την ψυχή του.

Γιάννης Λαμπρινάκος

Σύντομα νέα

Πραγματοποιήθηκε μ' επιτυχία (5-5-96) εκδήλωση που διοργάνωσε το Δημοτικό Σχολείο Ξηροκαμπίου στην αίθουσα του Πολιτιστικού Συλλόγου προς τιμήν του Νομπελίστα ποιητή μας, Οδυσσέα Ελύτη. Μίλησε ο Δ/ντής του Σχολείου κ. Κονίδης Ιωάννης και η δασκάλα κ. Φλώρου Χριστίνα. Μαθητές απήγγειλαν ποιήματα και τραγούδησε η χορωδία του Σχολείου υπό τη διεύθυνση του μουσικού Μανωλόπουλου Γεωργίου.

Με πρωτοβουλία του Πολιτιστικού Συλλόγου γιορτάστηκε στη Μπαρμπανίτσα, ύστερα από πολλά χρόνια, η Εργατική Πρωτομαγιά. Η ημέρα ήταν θαυμάσια και η φύση στην καλή της ώρα. Ο κόσμος αρκετός. Ψήθησαν αρνιά και προσφέρθηκε σε όλους παραδοσιακή μακαρονάδα και άφθονο κρασί.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΝΕΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΑΣ

---

1. Μεγάλη Δωρεά

Το εκκλησιαστικό Συμβούλιο Ξηροκαμπίου με χαρά μάς ανακοίνωσε την μεγάλη δωρεά που έγινε προς τον Ιερό Ναό Αγίας Τριάδος από την κ. Θεώνη Β. Λιακάκου την οποία και ανακήρυξε μεγάλη ευεργέτιδα της ενορίας μας. Η κ. Θεώνη Λιακάκου που διαμένει στα Λιακαίικα κατέθεσε το ποσό των 5.000.000 δρχ. Έγινε εκ μέρους του Εκκλησιαστικού Συμβουλίου η αποδοχή της δωρεάς, η οποία ενεκρίθη και από το Μητροπολιτικό Συμβούλιο, το οποίο εξέφρασε γραπτώς τας θερμάς ευχαριστίας της τοπικής εκκλησίας προς την δωρήτρια δια την γενναίαν αυτήν προσφοράν της.

2. Εορτή Αγίου Γεωργίου

Με την παρουσία πολλών ενοριτών μας εόρτασε και φέτος το παρεκκλήσιον της ενορίας μας ο Άγιος Γεώργιος την 23η Απριλίου.

Να κάνουμε γνωστό ότι το εκκλησάκι είναι παλαιό. Ίσως η εξωτερική εμφάνιση δεν μαρτυρεί κάτι τέτοιο, όμως οι τοιχογραφίες (το πρώτο στρώμα) είναι του 14ου αιώνας, 1350 μ.Χ. περίπου, σύμφωνα με την γνώμη του υπευθύνου συντηρήσεως κ. Σταύρου Παπαγεωργίου, ενώ το δεύτερο στρώμα είναι του 18ου αιώνας. Έγιναν πέρυσι εργασίες καθαρισμού των τοιχογραφιών, διότι είχαν ασβεστωθεί κατά το παρελθόν και βγήκε στην επιφάνεια το μαρτύριο του Αγίου Γεωργίου, ενώ στο μέλλον θα γίνει η αποτοίχιση του δευτέρου στρώματος από την Αρχαιολογική Υπηρεσία κατόπιν σχετικής αδείας από το Υπουργείο Πολιτισμού.

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΥΡΙΩΝ ΞΗΡΟΚΑΜΠΙΟΥ

“ΑΓΙΑ ΤΡΙΑΣ,,

Ο Σύλλογος Κυριών Ξηροκαμπίου «Αγία Τριάς» έλαβε τις παρακάτω δωρεές :

1. Δωρεά Παντελή Χριστάκου 20.000 δραχμών.
2. Δωρεά Σταύρου Τεκόση, εις μνήμην μητρός του Αικατερίνης Τεκόση, 30.000 δραχμών.
3. Δωρεά Θεώνης Λιακάκου 500.000 δραχμών. Ο Σύλλογός μας κηρύσσει την κ. Θεώνη Λιακάκου μεγάλη ευεργέτιδα.

Ευχαριστεί όλους θερμά.

ΞΗΡΟΚΑΜΠΙ

ΘΑΝΑΤΟΙ

Απεβίωσαν οι: Παναγιώτης Ηλιόπουλος του Δήμου ετών 89, Αναστασία Μανδραπήλια χήρα Αποστόλη ετών 86, Γεωργία Κονίδη του Κων/νου ετών 88, Βασίλειος Σωμής του Γεωργίου ετών 74, Αικατερίνη Τεκόση χήρα Παναγή ετών 90, Αμαλία Μπομπότση χήρα Νικολάου ετών 85, Αφροδίτη Τεκόση χήρα Αλεξάνδρου ετών 82, Λεωνίδα Ανδρέακος του Δημητρίου ετών 97, Παναγιώτης Βλογιαννίτης του Ιωάννη ετών 77, Μαριγώ Λιντζέρη χήρα Χρήστου ετών 92, Αγγελική Ορφανάκου χήρα Σωτηρίου ετών 83.

ΓΕΝΝΗΣΕΙΣ

Η Παναγιώτα Λαμπράκου σύζυγος Παναγιώτη Μπούζα απέκτησε κορίτσι, η Ευρυδίκη Εξαρχάκου σύζυγος Παναγιώτη Παναγέα απέκτησε κορίτσι.

Τα νέα μας

ΠΑΛΑΙΟΠΑΝΑΓΙΑ

ΘΑΝΑΤΟΙ

Απεβίωσαν οι: Παναγιώτα Χαντζάκου χήρα Βασιλείου ετών 88, ο Δημήτριος Πλαϊνός του Κων/νου ετών 83, η Ελένη Κοντάκου του Ηλία ετών 88, ο Γεώργιος Γκουβάτσος του Νικολάου ετών 83, ο Νικόλαος Ξερούλης του Λεωνίδα ετών 78, ο Ηλίας Πλαϊνός του Κων/νου ετών 77.

ΒΑΠΤΙΣΕΙΣ

Άρρεν τέκνο της Ελισάβετ Κόρακα και του Μιχάλη Δογαντζή έλαβε το όνομα Παναγιώτης, θήλυ τέκνο της Παναγιώτας Πλαγάκη και του Γεωργίου Μυλωνά έλαβε το όνομα Σταυρούλα.

ΠΟΤΑΜΙΑ

ΘΑΝΑΤΟΙ

Απεβίωσαν οι: Σωτήριος Μασούρας του Κων/νου ετών 82, Αργυρώ Παναγούλια του Γεωργίου ετών 102, Καλλιόπη Παπαδάκου του Κων/νου ετών 79, Αναστάσιος Πολυμενάκος του Ιωάννη ετών 83, Δημήτριος Κοκκορός του Σταύρου ετών 87.